

MEDLEMSBLAD

for

AUSTMARKA

HISTORIELAG

Nr 3. JUNI 1979

FORORD

Dette er tredje nummer av bladet, og for tredje gang er sidetallet utvidet. Men jeg er redd for at dette blir siste utvidelsen på en stund, det avhenger av stofftilgangen, som fortsatt ikke er noe å skryte av.

Et hovedstykke denne gangen er stykket om bilvegen fra Samvirkelaget til Mitanders - fors. Det er på en måte en fortsettelse fra forrige nummer, der stien østover ble omtalt. Men det går veier og stier andre steder i bygda, og alle har sin historie. Er det noen som føler seg kallet?

Som vedlegg følger denne gangen et særtrykk av et stykke som sto i tidsskriftet Heimen. "Betalingen" var 50 slike særtrykk, som ble gitt til historielaget. Det bestemte at de skulle sendes ut til medlemmene på denne måten.

FÅ

NYVEGEN

Den gamle sætervegen austover Skogen ble for dårlig til slutt, så vegmyndighetene og Vinger kommune bestemte at det skulle bygges veg fra Austmarka sentrum til svenskegrensen, ca 13 km. Herredstyret garanterte fri grunn, (herredstyremøte 19/3-1918). Videre ble det besluttet at det skulle velges kasserer for veganlegget, og i et senere møte ble Halvor Åserudseter ansatt som kasserer, mot at han stilte kausjon for 10 000 kr, det ble senere omgjort til 5 000 kr. I møte den 6/6 - 1918 valgtes Aksel Thomassen og Anders Brunsell til komite for å forhandle med grunneierne om grunnavståelse og gjerdehold, og etter anmodning fra grunneierne anbefalte herredstyret at grind over veggen kunne anbringes

ved Skullerud. I møte den 2/12-1919 foreslo herredstyret for fylkesmannen at veggen skulle gjøres 4 m bred. Å få bygget veggen var anslått til 148 000 kr, men i et skriv fra avdelingsingeniøren ble det bebudet 240 000, altså en forhøyelse på vel 90 000, som herredet skulle yte som særbidrag. Men i møte den 17/7-1920 var det enstemmig beslutning at kommunen ikke kunne bevilge dette beløpet.

Hvorledes denne saken endte, sier ikke protokollene noe om, men vegarbeidet ble iallfall satt i gang. Det ble skaffet til veie redskap: hakker, spader, spett, borstål og trillebårhjul av jern. Treverket på trillebårene ble laget i bygda. Planker til å trille på kom det mye av, de var 2 1/2" x 6", og ble kalt vandringer. Disse plankene var ikke bra, for det ble dype spor etter hjulene, og der det var kvist som sto igjen, gjorde trillebåra et hopp. Senere kom det jernskinner. De lå stødig, og det var flens på begge sider, slik at uøvde merket godt om hjulet ville gå utenfor vandringer.

Vegarbeidet foregikk med håndkraft, men det kom omsider noen stubbebrytere som ble kalt jumboer, og de var til stor hjelp. Det var en austmarking som sa at denne jumboen var så sterk at en kunne løfte hele skogteiger med dem.

Det var flere smeder blandt rallarne som kom, og smeder var det også her i bygda. Det var skaffet til veie feltesser og smikol, og smedene hadde mye å gjøre med kvessing, særlig av hakker (pikser) og mineborer. Disse feltessene var praktiske saker. Hele "smia" var montert i en jernramme. En vifte inni en trommel ble drevet med et fotbrett, og ga trekk til varmen. Mange av disse havnet på brukene på Skog-en. På Åberg var en slik i bruk lenge etterpå.

Pikser var hakker med pigg i begge ender. Ellers var trillebåra et ekte rallarredskap. Den ble populært kalt Julia, og hvilepausene ble kalt å ta seg 5 minutter på armen til Julia.

Det var morsomt å se på når øvde rallare slo på mineboret. De hadde feiselen langt nede bak seg, og fikk på den måten en ekstra sto sving på den. Ved djupe hull var det ofte to mann som slo, og han som snudde boret, sang og tral-let i takt med feiselslagene, så det gikk rent automatisk. For å dempe støvet, ble det ofte hatt litt vann i borehullet, men da sto det gjerne en sprut med sølevann opp for hvert slag. For å hindre det, ble en kost av granbar bundet rundt boret. Den kostet het visst kause, men ble selvfølgelig omdøpt til et nærliggende uttrykk.

Ved større sprengninger ble det "brent gryte" i bunnen av borehullet. Da ble det sprengt ut et større rom for å få plass til mer dynamitt. Til å sprengte ut murstein ble det brukt bergkrutt. Det ble da boret mange hull ved siden av hverandre, og som oftest sprakk steinen rett og pent. Slike steiner med merker etter en rad med borehull kan en se i stikkrennene langs vei-en den dag i dag.

For å dempe steinspruten ble det brukt fas-kiner. Det var bunter av vier eller annet kratt bundet sammen med tråd.

Dette var i nedgangstidene etter 1. verdens-krig, og det var stor arbeidsløshet. Dette an-legget ga mange i bygda jobb, og dessuten kom kom det rallare både fra Sverige og Norge, helt opp fra Trondheims-kanten kom det folk. Det ble stor trafikk austover Skogen. To ljorebuer ble satt opp, og ellers bodde det fremmede folk i hvert eneste ledig rom. Disse arbeidsfolkene delte seg inn i lag på 5 - 6 mann, med en bas. De tok så akkorder for en pris som ble beregnet

etter hvor mye skjæring og fylling det var. Om noen trengte forskudd, fikk de det etter en timesats på 50 - 80 øre.

Av de fremmede arbeiderne er det noen som blir husket ennå. Først må nevnes Werner Ek-strøm, som slo seg til her og ble en ekte aust-marking. Ture Hegg var en det gikk store ord om. Han var en mjuk og kraftig kar, som det ikke var var lurt å yppe seg mot. Kameraten hans het Leo Karlsson, han var en munter kar, flink til å spille munnspill og synge. En annen musiker het Plym. Han var på lokalene og spilte til dans. Han hadde vært med et sirkus, og kunne mange kunster fra den tiden.

Stikkrenna i Larsmovangen kalles Berglundstrumman, etter han som lagde den. Det fortel-les at da tilsynet kom, ble den ikke godkjent, og en som het Nestor Karlsson overtok og gjorde den ferdig. Den store renna ved Sunddammen ble bygd av en som het Langsjøhøgda. Nå går bekken der i rør.

Dansestedet på Skogen den gang het Mærra - bråtan. Det lå på oversida av vegen ved Øvre Varaldenga. Der samlet de seg til store fester i anleggstida. Merkelig nok ble det visst ikke noen rivninger mellom ungdommene, selv om ral-larne sikkert hadde godt drag på jentene.

En ung svenske som arbeidet på vegen en stund, skrev ei vise om en tur til dans på Mærrabråtan, og vi tar den med etter dette stykket.

Kilder: Vinger kommunearkiv.

Muntlige beretninger ved Martin Åberg, som har konferert med Werner Ekstrøm. Visa er oppskrevet av Mina Tårnvik, som som har fått den av Ture Hegg.

